

André Vandewalle

Honderdvijfenzeventig jaar Genootschap voor Geschiedenis te Brugge¹

Als voorzitter van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge heb ik de eer en het genoegen u te mogen verwelkomen op deze feestelijke academische zitting ter gelegenheid van de jubileumviering van ons Genootschap.

Het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge kijkt met fierheid terug op zijn memorabele geschiedenis en op de vele verwezenlijkingen die het in deze 175 jaar op zijn actief heeft kunnen schrijven. Aan de hele ontwikkeling over al die jaren is in het eerste deel van deze namiddag een wetenschappelijk symposium gewijd onder de titel “175 jaar Genootschap voor Geschiedenis te Brugge. Een historische vereniging in de branding van de tijd”. Verschillende sprekers en panelleden hebben er zich gedurende een paar uur gebogen over de betekenis van het Genootschap in het verleden, het heden en de toekomst. Daarom zal ik hier volstaan met het uitlechten van enkele hoofdpunten, die bijzonder kenmerkend zijn voor ons Genootschap en zijn geschiedenis.

Eerst iets over de stichting. Hiervoor moeten we ons verplaatsen naar de tijd van het prille België, het ontstaan en de opbouw van ons koninkrijk in de jaren 1830. In een apotheek in de Eekhoutstraat in Brugge kwam wekelijks een groepje intellectuelen uit de Brugge burgerij samen om te discussiëren over wetenschap, literatuur en geschiedenis. Na enkele jaren, in september 1838, besloten ze hun samenkomsten te formaliseren en een historisch genootschap te stichten met de naam *Société d'Emulation pour l'Histoire et les Antiquités de la Flandre Occidentale* - Franstalig dus zoals dat in de toenmalige intellectuele kringen gebruikelijk was. Zij werkten

1 Ingekorte en bewerkte tekst van de toespraak op de Academische zitting ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan op zaterdag 10 mei 2014 in het Provinciaal Hof in Brugge.

statuten uit en lieten deze goedkeuren op 16 januari 1839, datum waarop de Société effectief aan het werk kon gaan. De doelstelling was duidelijk: het opsporen, analyseren en publiceren van oude teksten over de geschiedenis van het voormalige graafschap Vlaanderen en de toenmalige provincie West-Vlaanderen. Op 1 september van hetzelfde jaar trad de Société voor het eerst in de openbaarheid door het houden van een algemene vergadering in de grote zaal van het stadhuis. Eveneens in 1839 verscheen de eerste aflevering van het nieuwe tijdschrift *Annales de la Société d'Emulation* én een eerste afzonderlijke publicatie, een bronnen-uitgave.

Men kan zich afvragen waarom die oorspronkelijke informele vriendenclub uit de Eekhoutstraat het nuttig achtte een formeel statuut aan te nemen, in plaats van op vrijblijvende basis te blijven bijeenkomen. Hier speelde de tijdsgeest van 1830 een rol, samen met de overtuigingskracht van de stichter-voorzitter Charles Louis Carton. Deze eminente geestelijke is vooral bekend om de stichting van het doven- en blindeninstituut Spermalie in Brugge enkele jaren voordien. Toen Carton in 1837 zijn kennis van het doven- en blindenonderwijs een tijdlang ging bijwerken in Engeland, ontmoette hij er de Belgische ambassadeur in Londen Sylvain van de Weyer, voormalig lid van het Voorlopig Bewind uit 1830 en vertrouweling van koning Leopold I. Deze was een vurig pleitbezorger van de versterking van het Belgisch nationaal bewustzijn door een gerichte cultuurpolitiek en voornamelijk het stimuleren van de belangstelling voor het eigen vaderlands verleden. Vanuit dit oogpunt wist van de Weyer Carton te overhalen de Brugse vriendenkring tot een echte geschiedkundige vereniging om te vormen en Carton wist op zijn beurt zijn vrienden hiervoor warm te maken. De *Société d'Emulation* kwam dus niet louter als een persoonlijk initiatief tot stand, maar ook als een beleidsinstrument ter versterking van het nationaal gevoel.

Dit betekent echter niet dat het Genootschap tot een propagandawerktuig zou gaan uitgroeien of als een spreekbuis van ideologische of politieke stromingen zou gaan fungeren. Het werd ook geen brede beweging, want het lidmaatschap was beperkt tot een

Het talrijke publiek tijdens de Academische Zitting op 10 mei 2014 in het Provinciaal Hof (foto Marc Ryckaert, Brugge).

select gezelschap. Naast het bestuurscomité van acht personen lieten de oorspronkelijke statuten slechts 25 leden toe. Deze werden voorgedragen door de bestuursleden en betaalden een jaarlijkse contributie, wat nodig was om de zaak financieel leefbaar te houden. Want er moest een tijdschrift worden gepubliceerd en boeken worden gedrukt. Om dezelfde reden zag het bestuur zich al in 1840 genoodzaakt om het ledenaantal uit te breiden tot 50. Maar daarna bleef deze ‘*numerus clausus*’ nog ruim veertig jaar gehandhaafd, in feite tot het einde van de 19de eeuw. Wie daarnaast het tijdschrift wilde, kon een abonnement nemen. Er werden bovendien nog wel een aantal ‘*ereleden*’ benoemd, maar dat was voornamelijk om de uitstraling van de sociëteit te versterken.

Dit verschijnsel, deze beperking tot een uitgelezen groep, heeft professor Tom Verschaffel deze namiddag op het symposium treffend omschreven met de term “*genootschappelijkheid*”. Dit ongebruikelijke woord wil herinneren aan de oude wetenschappelijke genootschappen van de 18de eeuw en heeft als bijzonder kenmerk zijn beslotenheid. Deze genootschappelijkheid is lange

tijd een kenmerk van onze vereniging gebleven en is eigenlijk pas doorbroken door het loslaten van de beperking op het ledenaantal in het begin van de 20ste eeuw. Vooral om financiële redenen streefde men er toen naar het ledenaantal zoveel mogelijk op te drijven. Het lidmaatschap werd dan niet langer voorbehouden voor een intellectuele en sociale elite, maar werd voor iedereen opengesteld.

Toch bleef de genootschappelijkheid verder een rol spelen, al was het vanaf de 20ste eeuw nog enkel in hoofde van het bestuur, waarin men alleen maar kon worden opgenomen door coöptatie. Toen in 1934 de *Société d'Emulation* officieel vernederlandst werd, nadat reeds enkele decennia lang een zekere tweetaligheid in de publicaties werd gehanteerd, werd als nieuwe naam aangenomen: "Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d'Emulation te Brugge". Deze wat omslachtige titel had de bedoeling, door naar de oude naam te blijven verwijzen, de traditie niet te laten verloren gaan. Pas in 2007 werd de verwijzing naar de Franstalige oorsprong weggelaten. Maar de naam 'Genootschap' is tot op heden in stand gehouden, en we zien geen reden om dit te veranderen. Opname in het bestuur gebeurt nog steeds bij coöptatie, en hierbij spelen aantoonbare verdiensten op historisch vlak een doorslaggevende rol. Maar voor het overige is het Genootschap voor Geschiedenis al lang uitgegroeid tot een ledenvereniging, waarvan het lidmaatschap voor iedereen toegankelijk is en in feite gelijk staat met een abonnement op het tijdschrift, een voordelige prijs voor de afzonderlijke boeken en gratis deelname aan alle activiteiten.

Bovendien is het Genootschap sinds 2008, na 170 jaar te hebben bestaan als feitelijke vereniging, omgevormd tot een vzw, met de voor een vzw-structuur vereiste Raad van Bestuur en een Algemene Vergadering. Deze laatste geldt bij ons evenwel nog altijd als 'het uitgebreide bestuur'. Een element dat ook is overgebleven uit het verleden is de roepnaam "de Emulatie", een verwijzing naar de oorspronkelijke *Société d'Emulation*. Het woord 'emulatie' wordt in het Groot Woordenboek van Van Dale omschreven als "na-ijver, wedijver, of het streven te overtreffen". Dit

Voorzitter André Vandewalle ontvangt de wapenbrief van het Genootschap uit handen van Vlaams minister Geert Bourgeois (foto Marc Ryckaert, Brugge).

element werd bij het vorige jubileum, dat van 150 jaar bestaan in 1989, gebruikt in de titel van de toen verschenen gelegenheidspublicatie: "Ijveren voor Geschiedenis". En het komt opnieuw aan bod in de titel van de huidige jubileumpublicatie: "Uit de korf van de Emulatie". In deze publicatie verneemt u tot welke indrukwekkende productie van tijdschriftnummers en afzonderlijke boeken deze ijver van het Genootschap tot op heden heeft geleid.

Voor de mateloze inspanningen die onze voorgangers bestuursleden en alle auteurs hebben geleverd willen wij hen hier graag hulde brengen. Doorheen zijn geschiedenis heeft het Genootschap zich steeds opnieuw moeten aanpassen aan wisselende factoren, - nog afgezien van de politieke en economische evoluties die bepalend waren voor een gunstig klimaat of het voorhanden zijn van subsidies -, zoals de verhouding onder de bestuursleden, de vernieuwing van de historische methodes en het verbreding van het historische landschap. Al na een paar decennia bestaan diende de

Société d'Emulation in de jaren 1860-1870 het hoofd te bieden aan een vernieuwingsgolf in de geschiedschrijving die bekend staat als het positivisme en die zich afzette tegen het gebrek aan kritische zin van de door de romantiek gevormde auteurs, zoals die van de jonge Emulatie. De nieuwe stroming werd in Brugge vooral vertegenwoordigd door de ingeweken Engelse kunsthistoricus James Weale, wiens nieuwe tijdschrift *La Flandre* een zware bedreiging vormde voor onze *Annales*. Het was evenwel geen lang leven beschoren. Bovendien wist de Emulatie zich eveneens de nieuwe historisch-kritische methode eigen te maken. In 1890 ontstond het tijdschrift *Biekorf*, dat zich evenwel op een eigen specifiek terrein bewoog en beweegt en dat tot op heden een gewaardeerde medespeler is op het Brugse en West-Vlaamse forum. De in Kortrijk in 1903 ontstane Geschied- en Oudheidkundige Kring bezette dan wel voor lange tijd een deel van het West-Vlaamse historische landschap. Eveneens in de beginjaren 1900 leidde de op het einde van de vorige eeuw aan de universiteiten ingezette professionalisering van de opleiding van historici tot een vernieuwing en verwetenschappelijking van ons eigen tijdschrift, met kortere artikels, nieuwe rubrieken en een aantrekkelijker en gevarieerder invulling: het model dat in feite tot op vandaag nog in grote lijnen gevolgd wordt. Het interbellum was vooral gekenmerkt door een toenemende professionalisering in een tijd van economische crisis en beperkte middelen. Na de tweede wereldoorlog had dan weer de economische boom van de jaren 1950 en 1960 een gunstig effect op de verbreding van de historische belangstelling en het ontstaan van tal van nieuwe historische en heemkundige verenigingen - een explosie eigenlijk van meestal lokale kringen, elk met een eigen tijdschrift. Ook *De Leiegouw*, het in 1959 gestichte nieuwe Kortrijkse tijdschrift, is hier een exponent van maar heeft in zijn werking bewezen het louter heemkundige niveau te overstijgen. De zuiver lokaal gerichte verenigingen en tijdschriften vormen dan wel geen echte concurrentie voor ons Genootschap, maar het aantrekken van geschikte en historisch onderlegde auteurs wordt toch steeds moeilijker. Vooral jonge, eventueel pas afgestudeerde historici, zijn tegenwoordig weinig gemotiveerd om de resultaten van hun masterproef te publiceren, zeker indien ze - zoals de meesten - na hun studies een andere richting uitgaan.

Anderen, die een academische carrière in de historische sector willen uitbouwen, staan onder druk om te publiceren in Engelstalige tijdschriften met een A1-ranking. Het Genootschap wil zelf een brugfunctie vervullen tussen de professioneel gevormde historische auteurs en de gemotiveerde amateur-onderzoekers, die met hun aan de wetenschappelijke normen beantwoordende studies ook steeds in ons tijdschrift terecht kunnen.

En dan is er nog het Erfgoedbeleid, dat de twee laatste decennia is komen opzetten en dat nieuwe accenten wenste te leggen qua thematiek, samenwerking en publieksbereik. Ook aan deze nieuwe trend kwam ons Genootschap tegemoet, maar ons tijdschrift *Handelingen* bleek niet, evenmin als *Biekorf* of *De Leiegouw* en ook niet de *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent*, in aanmerking te komen voor subsidiëring als Vlaamse cultureel-erfgoedpublicatie. Dit liet ons terugvallen op onze twee “natuurlijke” subsidiegevers, de Provincie West-Vlaanderen en de Stad Brugge, voor onze publicaties die inderdaad zowel regionaal als lokaal gericht zijn. De geschiedkundige inhoud van deze publicaties belet nochtans niet dat ze ook een bredere erfgoedfocus hebben. In de kroniek van onze *Handelingen* wordt sinds jaar en dag aandacht geschonken aan gebeurtenissen in het ruime erfgoedveld. Bovendien heeft het Genootschap zijn publieksbereik enorm opgedreven door het invoeren en onderhouden van een eigen website. En eind vorig jaar sleepte een publicatie in onze reeks “Vlaamse Historische Studies”, meer bepaald het deel 13 over de geschiedenis van de voetbalvereniging Club Brugge door ons bestuurslid professor Dries Vanysacker, nog een premie in de wacht bij de West-Vlaamse Erfgoedprijs. Vernieuwing is ons helemaal niet vreemd, maar de traditie wordt ook in ere gehouden. Vernieuwing en traditie, het zijn de sleutelwoorden waarmee het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge zich gedurende 175 jaar heeft weten te handhaven en waarmee het de uitdagingen van de toekomst wil tegemoet gaan.